

Przewodnik po podstawie programowej dla szkoły ponadpodstawowej

Edycja 2026/2027

archiwa społeczne

fundacja pole dialogu

Warszawa

Szkoła w Sąsiedztwie (SWS)

a podstawa programowa

Proponując metodę SWS, wierzymy, że może ona stanowić uzupełnienie szkolnych lekcji i realizować wymogi podstawy programowej. Staramy się tak planować projekt, żeby nie był dodatkowym obowiązkiem, lecz wsparciem w realizacji programu szkolnego. Poniżej przedstawiamy pokrótce, w jaki sposób metoda SWS jest komplementarna względem podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych.

Celami Szkoły w Sąsiedztwie są:

1. Lekcja obywatelstwa w praktyce, czyli wspieranie młodych w stawaniu się aktywnymi, odpowiedzialnymi i kompetentnymi członkami społeczności miasta oraz kształtowanie w nich poczucia sprawczości poprzez działanie na rzecz społeczności szkoły i jej sąsiedztwa;
2. Rozwój kompetencji przyszłości, przydatnych na dalszych etapach edukacji i w karierze zawodowej (tj. Praca w grupie, wyszukiwanie i prezentowanie informacji, planowanie harmonogramu);
3. Rozwijanie koncepcji szkół jako przestrzeni dla społeczności lokalnej, wzmacniających rolę społeczności i będących miejscem uczenia się i rozwoju dla wszystkich mieszkańców;
4. Poznanie okolicy i osadzenie się w jej historii, budowanie i wzmacnianie lokalnej tożsamości.

Projekt SWS oparty jest zawsze na dwóch narzędziach, przy czym diagnoza lokalna jest stała – co edycję dobierane jest dodatkowe narzędzie. W tej edycji będzie to **archiwum społeczne.** Na kolejnej stronie znajduje się krótkie wprowadzenie do tych dwóch narzędzi.

Diagnoza lokalna

Jak wygląda Twoja droga do szkoły?

Diagnoza lokalna jest badaniem, które ma doprowadzić do zdobycia bardzo konkretnych informacji na temat środowiska lokalnego – o mieszkańcach i mieszkankach, relacjach, przestrzeni i potrzebach.

Celem diagnozy lokalnej jest:

- identyfikacja wyzwań społeczności;
- poznanie potrzeb;
- sformułowanie indywidualnych rekomendacji.

Diagnoza pomaga szkole lepiej planować działania – umożliwia analizę celów i metod pracy z młodzieżą, poznanie potrzeb uczniów, nauczycieli, rodziców i środowiska lokalnego. Dodatkowo wzmacnia wiarygodność i wizerunek szkoły w społeczności lokalnej.

W prowadzeniu diagnozy lokalnej przydatne jest stosowanie kilku metod. Więcej o tym jak przeprowadzić diagnozę w szkole można przeczytać w:

SWS_PUBLIKACJA.pdf

Archiwum społeczne

Archiwum społeczne to oddolna inicjatywa obywatelska, której celem jest ochrona lokalnego dziedzictwa, pamięci i historii codzienności.

W ramach tworzenia archiwum społecznego, opracowuje, digitalizuje i udostępnia się materiały, które dokumentują życie mieszkańców oraz wydarzenia ważne dla danego miejsca. Dzięki temu stanowią cenne uzupełnienie archiwów publicznych. Zachowują losy zwykłych ludzi, rodzin, sąsiedztw i lokalnych społeczności.

Co znajdziemy w archiwum społecznym?

- Fotografie rodzinne i lokalne,
- dokumenty życia codziennego np. świadectwa, dyplomy,
- listy, pamiętniki i kroniki,
- lokalną prasę i ulotki,
- nagrania audio i wideo, w tym relacje świadków i świadkiń historii,
- przedmioty i inne elementy dziedzictwa materialnego charakterystyczne dla danego miejsca lub grupy.

Kto tworzy archiwa społeczne?

Archiwa powstają dzięki zaangażowaniu mieszkańców, organizacji pozarządowych, bibliotek, domów kultury, grup nieformalnych oraz wszystkich osób zainteresowanych historią lokalną.

Dlaczego warto?

Wspólne tworzenie archiwum wzmacnia więzi społeczne, buduje tożsamość lokalną i uczy odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe. Dla kadry pedagogicznej to także okazja, by pokazać uczniom i uczennicom, że historia dzieje się również w ich najbliższym otoczeniu, a ich rodzinne i sąsiedzkie opowieści mają realną wartość.

Archiwum społeczne - jak je wykorzystać?

1. Projekt historii mówionej. Przygotowywanie i nagrywanie wywiadów z mieszkańcami, a następnie opracowywane: transkrypcja, streszczenie, słowa kluczowe i opis metadanych. Gotowe materiały trafiają do archiwum. To praktyczne ćwiczenie z metodologii historycznej, a w technikum również z obróbki dźwięku i wideo.
2. Krytyczna analiza źródeł. Na podstawie materiałów archiwalnych (listów, zdjęć, ulotek) można uczyć się oceny wiarygodności źródeł, uwzględniając ich autorstwo, cel powstania, kontekst i niedopowiedzenia. Warto zestawić wybrane źródło z oficjalnym przekazem, np. podręcznikiem lub prasą z danego okresu, i omówić różnice perspektyw. To dobre przygotowanie do matury z historii i WOS-u.
3. Cyfrowa mapa lokalnej pamięci. Można stworzyć interaktywną mapę (np. w Google Moje Mapy lub Omeka) zawierającą geolokalizowane zdjęcia, nagrania i opisy. Projekt łączy zagadnienia z historii, geografii i informatyki.
4. Podcast lub film dokumentalny z archiwum. W zespołach można wybrać temat (np. historię zakładu pracy, szkoły lub dzielnicy) i przygotować krótki podcast albo film oparty na materiałach archiwalnych i przeprowadzonych rozmowach.
5. Praca z prasą lokalną i badanie języka. Analiza dawnych gazet pozwala przyjrzeć się zmianom języka, reklam, cen, mody oraz tematom ważnym dla lokalnej społeczności. Można połączyć ją z lekcją poświęconą propagandzie i mediom.
6. Prawo autorskie i etyka prowadzenia badań. W ramach zajęć można opracować wzór zgody na udostępnienie materiałów oraz zasady ochrony danych osobowych i praw autorskich. To praktyczna lekcja łącząca zagadnienia z WOS-u, informatyki i etyki.
7. Historia zawodu i lokalnych zakładów. Można dokumentować dawne rzemiosło i miejsca pracy, gromadząc zdjęcia warsztatów, narzędzia, dokumenty cechowe oraz wspomnienia mistrzów i osób pracujących w danej branży. Projekt dobrze pasuje do kierunków rzemieślniczych, gastronomicznych, budowlanych, mechanicznych czy fryzjerskich. Pozwala poznać historię danego zawodu i dostrzec, jak zmieniał się on na przestrzeni lat.
8. Mistrz i osoba ucząca się zawodu - rzemiosło. Wywiady z doświadczonymi fachowcami mogą dotyczyć zmian zachodzących w poszczególnych zawodach: narzędzi, technologii, warunków pracy czy drogi do zdobycia mistrzowskich umiejętności. Można również dokumentować dawne techniki, np. w formie krótkich filmów pokazujących, jak wykonywano określone czynności w przeszłości.
9. Praktyczna digitalizacja. Osoby kształcące się na kierunkach informatycznych, fotograficznych czy poligraficznych mogą prowadzić punkt skanowania i fotografowania pamiątek dla mieszkańców. W ten sposób poznają standardy digitalizacji, zasady nazewnictwa plików i tworzenia metadanych.
10. Wystawa lub publikacja. Zaprezentowanie efektu projektu w szkole, bibliotece lub domu kultury. Przygotowanie wystawy lub publikacji obejmuje m.in. projekt graficzny, aranżację przestrzeni, opracowanie tekstów i promocję. Dzięki temu w działania mogą zaangażować się osoby o różnych zainteresowaniach i kompetencjach, również związanych z kierunkami technicznymi i usługowymi.

.

SWS w podstawie programowej

Poniższe fragmenty pochodzą z obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół ponadpodstawowych - liceów, techników i szkół branżowych, na poziomie podstawowym.

Edukacja obywatelska

Przedmiot ma kształtować świadomych, zaangażowanych obywateli i wzmacniać w uczniach poczucie sprawczości, czyli przekonanie, że każdy może mieć wpływ na rzeczywistość. Prace nad archiwum społecznym są do tego dobrym narzędziem.

Dział III. Społeczność lokalna i regionalna (pytanie wiodące: Jak budujemy wspólnotę lokalną i regionalną?)
Uczeń identyfikuje i opisuje specyficzne cechy swojej społeczności oraz dziedzictwo budujące lokalną tożsamość i lokalny patriotyzm. Tworzenie archiwum pozwala zrealizować to wymaganie w praktyce.

Wymagania fakultatywne, które projekt może realizować:

- przeprowadzenie i udokumentowanie wywiadu ze świadkiem historii najnowszej lub inną ważną postacią lokalną,
- wyszukiwanie i analiza sylwetek lokalnych patriotów, patriotek oraz osób ważnych dla społeczności, wraz z wnioskami o tym, co znaczy być dobrym obywatelem małej i dużej ojczyzny,
- przeprowadzenie sondy szkolnej lub ulicznej, np. o pamięci i historii okolicy, wraz z prezentacją wyników.

Grupowy projekt

Uczniowie pracują w zespołach 3–5 osobowych i realizują przynajmniej jeden projekt w toku nauki przedmiotu. Archiwum społeczne może być podstawą zarówno projektu badawczego, jak i społecznego:

- projekt badawczy wymaga odpowiedzi na pytania badawcze z wykorzystaniem co najmniej trzech uzupełniających się źródeł (np. wywiad, fotografie, lokalna prasa),
- projekt społeczny polega na rozwiązaniu problemu na poziomie klasy, szkoły lub społeczności lokalnej, np. zagrożonej pamięci o historii miejsca.

W trakcie projektu uczniowie ustalają cel (akceptowany przez nauczyciela), planują działania i dzielą się odpowiedzialnością, tworzą harmonogram, dokumentują pracę, publicznie prezentują rezultaty oraz podsumowują projekt i współpracę w zespole.

Rozwijane umiejętności: poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczna analiza informacji na tematy społeczne; formułowanie i uzasadnianie własnego zdania; identyfikowanie problemów społecznych i podejmowanie działań na rzecz ich rozwiązania.

Plastyka

Projekt łączy się z kilkoma działami przedmiotu:

- Dział II (sztuka lokalnego środowiska): uczniowie dokumentują fotografią, filmem lub prezentacją dzieła i wydarzenia istotne dla kultury lokalnej, poznają zabytki i lokalnych twórców oraz opisują dzieła regionu.
- Dział III (instytucje kultury): uczniowie poznają działanie bibliotek, muzeów i domów kultury oraz samodzielnie lub zespołowo organizują wystawę rzeczywistą lub wirtualną, wraz z promocją (zaproszenie, plakat, ulotka) i wernisażem. Wystawa materiałów z archiwum to doskonały finał projektu.
- Dział IV (multimedia): uczniowie tworzą krótkie filmy, prezentacje lub cykle fotografii, opisują swoją koncepcję i krytycznie oceniają efekty pracy własnej i innych.

Geografia

Projekt dobrze współgra z działem poświęconym źródłom informacji geograficznej i technologiom geoinformacyjnym. Uczniowie mogą:

- wykorzystywać mapy, fotografie i zdjęcia satelitarne do analizy zmian w przestrzeni lokalnej,
- porównywać dawne i współczesne ujęcia tych samych miejsc,
- tworzyć cyfrowe mapy lokalnej pamięci,
- oceniać przydatność różnych źródeł informacji geograficznej,
- interpretować dane liczbowe prezentowane w tabelach i na wykresach.

Język polski

Praca nad archiwum rozwija umiejętności związane z samodzielnym zdobywaniem i opracowywaniem wiedzy:

- gromadzenie i przetwarzanie informacji oraz krytyczna selekcja źródeł,
- korzystanie z zasobów multimedialnych i ocena ich wiarygodności,
- sporządzanie bibliografii i przypisów, także dla źródeł elektronicznych,
- przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska,
- wykorzystanie formy projektu do prezentowania i popularyzowania swoich zainteresowań,
- włączanie się w życie kulturalne szkoły i regionu (zakres rozszerzony).

Informatyka

Projekt archiwum społecznego wpisuje się w dział Programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera oraz innych urządzeń cyfrowych (zakres podstawowy). Archiwum to realny problem, który uczniowie rozwiązują narzędziami cyfrowymi: od gromadzenia materiałów, przez ich opracowanie, po publikację w sieci.

Jak projekt realizuje wymagania podstawy programowej:

- **Dobór środowisk i zasobów.** Uczniowie samodzielnie wybierają aplikacje i narzędzia odpowiednie do zadania, np. programy do skanowania, obróbki zdjęć i dźwięku, platformy do publikacji zbiorów.
- **Grafika rastrowa i wektorowa.** Digitalizacja fotografii i dokumentów wymaga pracy na plikach graficznych: wyboru formatu, rozdzielczości, kompresji, a także korekty zdjęć i przygotowania miniatur czy materiałów na wystawę.
- **Dokumenty o rozbudowanej strukturze.** Uczniowie tworzą opracowania i publikacje, np. katalog zbiorów lub broszurę z wywiadów, ze spisem treści, sekcjami, tabelami i ilustracjami. Praca w trybie recenzji sprawdza się przy wspólnej redakcji tekstów.
- **Arkusz kalkulacyjny.** Ewidencja zbiorów (numer, tytuł, data, autor, miejsce, opis, status zgody) pozwala ćwiczyć gromadzenie danych z różnych źródeł, filtrowanie według kilku kryteriów, a także przygotowanie wykresów, np. liczby materiałów według dekad lub typów.
- **Bazy danych.** Katalog archiwum można zaprojektować jako bazę o co najmniej dwóch powiązanych tabelach (np. obiekty i osoby), z definiowaniem relacji, filtrowaniem i kwerendami. To praktyczne zastosowanie umiejętności, które często pozostają abstrakcyjne.
- **Prezentacje multimedialne**. Efekty projektu uczniowie mogą przedstawić w formie prezentacji łączącej tekst, zdjęcia, nagrania audio i wideo.
- **Strona internetowa.** Uczniowie budują stronę lub galerię archiwum zgodnie ze standardami (HTML, tabele, listy, arkusze stylów) i uczą się jej publikacji w Internecie. To naturalny sposób na udostępnienie zbiorów mieszkańcom.
- **Programowanie.** Projekt daje okazję do napisania prostych narzędzi, np. skryptu do masowej zmiany nazw plików, generatora metadanych, wyszukiwarki po opisach czy programu porządkującego dane z arkusza. Wymaga to instrukcji warunkowych, iteracji, funkcji i testowania na różnych danych.

Publikacje z poprzednich edycji

Szkoła w Sąsiedztwie. Edycja 2023/2024: **Podcasty**

W środku:

- teksty: o potencjale diagnozy lokalnej i podcastu jako narzędzia pracy dydaktycznej,
- efekty i refleksje z działań projektowych,
- scenariusze o lokalności i diagnozie lokalnej - gotowe do realizacji z klasą,
- przewodnik: jak nagrywać podcasty podczas pracy z uczniami i uczennicami.

Szkoła w Sąsiedztwie. Edycja 2024/2025: **Murale.**

W środku:

- teksty: o kształtowaniu przestrzeni oraz o street-arcie
- relacja z działań projektowych,
- odniesienia do podstawy programowej, które realizuje praca z narzędziem muralu,
- praktyczne wskazówki: jak zrobić mural i jak zdobyć pozwolenie na jego wykonanie w wybranej lokalizacji.

Szkoła w Sąsiedztwie. Edycja 2025/2026: **Mapy i spacery.**

W środku:

- teksty: o potencjale turystyki krajoznawczej w pracy ze szkołą i argumenty za spacerowaniem z dziećmi i młodzieżą,
- relacja z działań projektowych,
- aktywności na lekcje z wykorzystaniem map,
- gdzie szukać źródeł wiedzy o naszej okolicy,
- jak przygotować mapę i spacer po okolicy z klasą.

Założeniem Szkoły w Sąsiedztwie jest nauka demokracji od najmłodszych lat. Tę wiedzę przekuwamy w praktykę dając młodym osobom przestrzeń do zabierania głosu, podejmowania decyzji, wpływania na instytucje oraz ich sąsiedztwo. Zaangażowanie obywatelskie widzimy jako wielowymiarowy, długofalowy proces, oferujący różnorodne narzędzia partycypacji. Jak widzicie metoda SWS może być atrakcyjnym sposobem realizacji podstawy programowej, mamy nadzieję, że zostanie ciepło przyjęta w Waszej społeczności szkolnej.

W razie potrzeby dodatkowych informacji zapraszamy do kontaktu z koordynatorką projektu – a.wasaznik@poledialogu.org.pl

Szkoła w sąsiedztwie
ARCHIWA SPOŁECZNE

fundacja pole dialogu

Warszawa